

RĪGAS POLITEHNIKUMA / RĪGAS POLITEHNISKĀ INSTITŪTA KOMERCIJAS (Tirdzniecības) NODAĻA (1868–1919) UN TĀS ABSOLVENTU DEVUMS LATVIJAI

Alīda Zigmunde

Alida.Zigmunde@rtu.lv

Dzintra Atstāja

dzintra.atstaja@ba.lv

Atslēgas vārdi: *augstākā izglītība, komercizglītība, Rīgas Politehniskais institūts*

Tautsaimniecībai ir liela nozīme ikvienas tautas un valsts dzīvē, tāpēc, līdzīgi kā citās nozarēs, tai nepieciešami labi sagatavoti speciālisti. Tos Latvijā sāka gatavot 1868. g. — Rīgas Politehnikumā tika nodibināta Tirdzniecības nodaļa, vēlāk, pēc 1896. g., tā bija Rīgas Politehniskā institūta Komercijas (Tirdzniecības) nodaļa. Šīs nodaļas, kuras pirmsākumi rodami Rīgas Politehnikumā/Rīgas Politehniskajā institūtā, darbības turpinājums bija un ir gan Latvijas Universitātē, gan Rīgas Tehniskajā universitātē. 2018. g. atzīmēsim 150 gadu jubileju augstākajai izglītībai ekonomikā un tautsaimniecībā. Komercijas nodaļas panākumi vislabāk atspoguļojas tās absolventu darbos un amatos.

Turpat 50 gadu laikā (1871–1919) Komercijas (Tirdzniecības) nodaļu absolvējuši 1036 absolventi, kuri 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. sākumā pildījuši savus pienākumus dažādos amatos un viņiem bijusi liela nozīme Latvijas banku darbībā, ekonomikā, pedagogijā, politikā, rūpniecībā, tirdzniecībā, nozares un mācību literatūras izstrādē. Tautai un valstij nozīmīgas personības rodamas teju katra mācību gada absolventu vidū: gan ministri — Ringolds Kalnings, Ādolfs Kuršinskis, Roberts Liepiņš, Zigfrīds Anna Meierovics, gan grāmatu izdevējs Jānis Rapa, Igaunijas Valsts prezidents Juhans Kuks, Latvijas Universitātes profesori Jānis Kārklīņš, Vilis Vītols, dažādu Latvijas tirdzniecības, komercskolu, tehnikumu, ģimnāziju skolotāji, inspektori, direktori. Daži dibinājuši un uzturējuši privātskolas: sabiedriskais darbinieks, publicists Vilis Olavs — komercskolu, skolotājs Gustavs Bīncis — pamatskolas un vidusskolas, tautsaimnieks, publicists, pedagogs Gustavs Leopolds Sodovskis — Frēbeļa kursus, bet citi uzņēmējdarbību attīstīja privātos uzņēmumos. Vienpadsmit absolventi ieguvašu doktora grādu, tostarp LU profesors Jānis Kārklīņš un Herdera institūta Rīgā profesors un rektors Vilhelms Klumbergs. Absolventi darbojušies arī ārpus Latvijas, taču raksta mērķis ir tuvāk iepazīstināt ar tiem, kuri strādājuši Latvijas labā.

Ieskats augstākās izglītības tirdzniecībā pirmsākumos Latvijā

Valsts pastāvēšanā un sekmīgā darbībā nozīmīga loma ir tirdzniecībai, kas sekmē ekonomisko izaugsmi, tāpēc ir svarīgi sagatavot labus speciālistus. Sagaidot 2018. g. Latvijas simtgadi un pāršķirstot vēstures lappuses, atrodam faktu, ka augstākā izglītība tirdzniecībā Latvijā ir pusgadsimtu vecāka par Latvijas valsti un tās pirmsākumi datējami ar 1868. gadu. Senākajā Baltijas tehniskajā augstskolā — Rīgas Politehniskajā skolā, devētā par Rīgas Politehnikumu, kas darbību sāka 1862. g., Tirdzniecības nodaļa (mūsdienu izpratnē — fakultāte) bija sestā pēc kārtas. Pirms tās jau 1863. g. darbību sāka Inženieru, Lauksaimniecības, Ķīmijas un Fabrikantu, bet 1864. g. — Mašīnu inženieru nodaļa. 1865. g. Fabrikantu nodaļu audzēkņu trūkuma dēļ slēdza. Pirmajā, 1862./63. mācību gadā darbojās tikai Sagatavošanas skola,¹ jo nebija jauniešu, kuri būtu spējīgi uzreiz sākt studijas. Tas bija saistīts ar izglītības iestāžu organizāciju, jo nebija reālģimnāziju un dabaszinātnēm netika pievērsta īpaša uzmanība, taču bez tām inženieru studijas nav iespējamās. Lai gan ne visās tehniskajās augstskolās tika gatavoti speciālisti tirdzniecībā, tie bija vajadzīgi. To noteica Rīgas ģeogrāfiskais stāvoklis un vēsturiskie apstākļi un domas par tirdzniecības augstskolas nodibināšanu virmoja vairākkārt — jau 1781. gadā Vidzemes apgaismotājs Heinrihs Johans Jannaus izteica priekšlikumu ierīkot Vidzemē tirdzniecības akadēmiju pēc Hamburgas parauga. Rīgā kā vienā no lielākajām Krievijas impērijas tirdzniecības pilsētām tā bija nepieciešamība, kas toreiz, 18. gs., netika saklausīta no laikabiedriem un ideja neīstenojās, kaut gan Rīgā, tāpat kā toreizējā Holandē, esot cienīti tieši tirgotāji.²

Sākumā Rīgas Politehnikumā par mācībspēkiem strādāja galvenokārt Šveicē un Vācijā izglītoti speciālisti, jo tur tehniskās augstskolas pastāvēja kopš 19. gs. sākuma. Bija arī Tērbatas Universitātes absolventi. No

citurienes iebraukušajiem mācībspēkiem nebija valodas barjeras, jo Politehnikums bija privāta mācību iestāde un studijas norisa vācu valodā. Tikai vēlākajos gados par augstskolas pedagogiem sāka strādāt tepat Rīgā sagatavotie inženieri.

Pirmais profesors tirgzinībās un politekonomikā Frīdrihs Klements (*Fr. Clément*, ? — 1864) sāka darbu 1862. g., kad pie Rīgas Politehnikuma Sagatavošanas skolas sāka darboties tirdzniecības trīsgadīgie ziemas kursi tirgotāju mācekļiem. Profesors F. Klements kursantu piesaistīšanai Rīgas Biržas telpās nolasīja 15 lekciju ciklu politekonomikas jautājumos. Šādi kursi darbojās līdz 1869. g., kad Sagatavošanas skolā izveidoja atsevišķu tirdzniecības novirziena klasi. Daļa tās absolventu studēja Rīgas Politehnikumā. 1863. g. vasarā F. Klements apmeklēja tirdzniecības skolas Hamburgā, Prāgā, Frankfurtē pie Mainas un citās pilsētās, kur ieguva pieredzi Tirdzniecības nodaļai Rīgā.³ To viņš nerealizēja, jo 1864. g. aizgāja mūžībā. Politekonomija bija viens no pamata mācību priekšmetiem, kurš kopš pirmsākumiem bija obligāts visām nodaļām un tika iekļauts arī diplomeksāmenos. Par to var pārliecināties, ielūkojoties dažādu gadu programmās.⁴

Turpmākos divus gadus (1864–1866) politekonomiju mācīja no Leipcigas atbraukušais docents Jūlijs Frīaufs (*J. Früauf*, 1829–1898), bet viņa vietā stājās Bāzeles Universitātes profesors Etjens Laspeires (*É. Laspeyres*, 1834–1913), kas veica visus sagatavošanas darbus Tirdzniecības nodaļas atklāšanai 1868. gadā.⁵ Līdzās no Eiropas atbraukušajiem mācībspēkiem, 1868. g. darbu sāka Rīgas pilsētas domes ierēdnis, Tērbatas Universitātes absolvents Johannes fon Keislers (*J.V. Keussler*, 1843–1897). Viņš mācīja tirdzniecības ģeogrāfiju un vēsturi, kā arī statistiku,⁶ bet zinātniskos darbus rakstīja par Rīgas finanšu vēsturi un zemnieku jautājumiem.

Mācībspēki sākuma gados bieži mainījās, jo augstskolas pedagogiem algas nebija lielas

un mācību materiālā bāze tika veidota pašu spēkiem, pamazām iegūstot visu nepieciešamo studiju procesam. Programmas nemitīgi tika uzlabotas un papildinātas ar jauniem mācību priekšmetiem. 1869. g. Rīgu atstāja nodaļas organizētājs, viens no ievērojamākiem ekonomistiem un statistikas speciālistiem E. Laspeires — viņš līdz 1873. g. strādāja Tērbatas Universitātē, pēc tam — Karlsrūes Politehnikumā un Gīsenes Universitātē. Viņš Tērbatā izstrādāja agregātindeksa teoriju (1871), kas tika lietota ekonomiskajā statistikā un ekonomiskajā analizē. Turklāt rīdzinieki izmantoja viņa formulu, aprēķinot inflāciju. Saites gan ar viņu, gan citiem Rietumeiropas ekonomistiem pēc viņu aizbraukšanas no Rīgas bija visai ciešas, jo Rīgas Politehnikuma bibliotēkā tika uzkrātas jaunākās grāmatas un publikācijas arī ekonomikas jautājumos, tostarp E. Laspeiresa darbi, un tas nodrošināja mācību procesa un zinātnes attīstības kopgaitu, sekojot jaunākajām atziņām pasaulē. Gan studentiem, gan mācībspēkiem bija pieejami arī ne mazāk slavenā vācu ekonomista Gustava Kona (G. Cohn, 1840–1919) darbi.⁷ Profesors G. Kons Rīgā bija Tirdzniecības nodaļas pirmais dekāns (1869–1872),⁸ pēc tam strādāja Cīrihes Politehnikumā (1875–1884), Getingenas Universitātē (1884–1918). Viņš pazīstams kā valsts finanšu un transporta teorijas un politikas celmlauzis. Nākamais nodaļas dekāns Frīdrihs Kleinvehters (F. Kleinwachter, 1838–1927) nāca no Prāgas un par profesoru un nodaļas dekānu Rīgā strādāja vien trīs gadus (1872–1875).

Par nākamo Tirdzniecības nodaļas dekānu (1866–1877) kļuva mehānikas inženieris Karls Molls (K. Moll, 1831–?), kurš mācīja arī tirdzniecības aritmētiku. Viņu nomainīja latviešu dzejnieka Anša Līventalā dēls, Tērbatas Universitātes absolvents, tautsaimnieks Kārlis Augusts Līventalā (1844–1900). Viņš nevar lepieties ar lieliem un nozīmīgiem darbiem tautsaimniecībā, jo veica administratīvus pienākumus un lielu organizatorisku darbu, dažus gadus pildīdams vienlaikus no-

daļas vadītāja un Rīgas Politehnikuma direktora pienākumus. K. A. Līventalā Tirdzniecības nodaļu vadīja ilgus gadus — no 1877. līdz mūža noslēgumam 1900. g., ar pārtraukumu no 1886. līdz 1888. g., kad minēto amatu ieņēma fiziķis, vēlākais augstskolas direktors Teodors Grēnbergs (Th. Groenberg, 1845–1910). Dekāna Līventalā laikā, 1878./79. studiju gadā ieviesa trīs gadu studijas, kas pirms tam bija divgadīgas, kā arī jaunus mācību priekšmetus, piemēram, tautsaimniecības vēsturi un Rīgas tirdzniecības institūcijas.⁹ Pēc Rīgas Politehnikuma reorganizācijas par Rīgas Politehnisko institūtu (RPI) 1896. g., studiju ilgums tika pagarināts līdz trīsarpus gadiem, un augstskola kļuva par valsts mācību iestādi ar krievu mācību valodu. Jāpiebilst, ka studijas citās nodaļās pēc reorganizācijas bija piecgadīgas, bet Tirdzniecības nodaļā tās bija visīsākās. Reorganizācijas rezultātā mainījās arī nodaļas nosaukums — tā tika pārdēvēta par Komercijas nodaļu.

Šajā laikā bija mainījusies liela daļa mācībspēku un darbu RPI sakarā ar pāreju uz krievu mācību valodu atstāja tie, kuri šo valodu nepārzināja vai nebija pārliecināti, ka to apgūs pietiekami labā līmenī. Jāatzīst, ka 19. un 20. gs. mijā bija sagatavoti speciālisti no vietējiem studentiem, kas pārvaldīja krievu valodu. Neilgi (1901–1904) politekonomiju un statistiku docēja Vladimirs Kosinskis (1864–1938), pazīstamā krievu ekonomista, statistiķa Aleksandra Čuprova (1842–1908) skolnieks, vēlākais Ukrainas ZA akadēmiķis un Latvijas Universitātes profesors¹⁰. V. Kosinskis ir ievērojams autors izdevumiem krievu valodā par kredīta jautājumiem un statistikas problēmām, bet latviešu valodā izdošanai paredzētie darbi diemžēl netika iespiesti.

Pēc K. L. Līventalā Komercijas nodaļas darbību vadīja Eižens fon Bergmans (E. von Bergmann, 1857–1919), Tībingenes Universitātes absolvents un mācībspēks. Profesors bija nodaļas dekāns pilnus 18 gadus (1900–1919) un šajā laikā nācās piedzīvot arī Pirmā

pasaules kara gadus, kad Rīgas Politehniskais institūts tika evakuēts un darbojās Maskavā. Viņa vadības laikā, no 1913./14. mācību gada, studijas ilga četrus gadus. Tiesa, studijas nenorisa pēc stingras kursu sistēmas un bija arī tādi, kuri dažādu iemeslu dēļ studēja krietni ilgāk. Par studijām bija jāmaksā, un sākuma gados senākajā Baltijas valstu tehniskajā augstskolā latviešu bija maz. Tas pats sakāms par mācībspēkiem. No minētajiem sešiem dekāniem, tikai vienam — K. A. Liventālam — bija latviska izcelsme: tēvs latvietis, bet māte vāciete.

Augstskolā liela vērība tika pievērsta valodām — bija jāapgūst krievu, angļu, franču valoda, kā arī tirdzniecības korespondence šajās valodās.¹¹ Tā kā pirmajos gadu desmitos studijas bija vācu valodā, studenti to pārvaldīja, taču daļa studentu nāca no ebreju, poļu, igauņu un citu tautību ģimenēm, kur tika apgūtas citas, augstskolas studiju programmās neiekļautas valodas, kas noderēja darbā. Daļu no absolventiem varam teju uzskatīt par poliglottiem, kas tirdzniecībā, ekonomikā ir ļoti svarīgi jebkuros laikos. Tā kā par paraugu tika izvēlētas Eiropas augstskolas, studiju programmas bija aprobētas un to rezultāts bija labi sagatavoti speciālisti.

1918. g. vasarā RPI daļēji reevakuēja, bet lielākā daļa no materiāli tehniskās bāzes palika Krievijā uz visiem laikiem un kalpoja par pamatu Ivanovo-Vozņesenskai (Ivanovas) Politehniskā institūta dibināšanai. 1918. g. 1. oktobrī, vācu okupācijas varas atbalstīts, RPI atsāka darbu kā Baltijas Tehniskā augstskola ar vācu mācību valodu, bet, mainoties politiskajai situācijai, 1919. g. 3. janvārī darbību beidza. Tā vietā 1919. g. 8. februārī darbu sāka padomju valdības veidotā Latvijas Augstskola, kas beidza darbību 1919. g. 22. maijā, kad padomju vara krita. Padomju Latvijas Augstskolā tika slēgta Komercijas nodaļa, tās vietā izveidojot Sociālekonomiskos kursus. Ar Latvijas valdības rīkojumu 1919. g. 3. augustā RPI tika slēgts, bet 1919. g. septembrī darbu sāka Latvijas

Augstskola, vēlākā Latvijas Universitāte, kur tika sagatavoti nākamie tautsaimnieki.¹²

Nepilna pusgadsimta laikā — 1036 absolventi

Komercijas (Tirdzniecības) nodaļa nepārtraukti darbojās 50 gadus — no 1868. g. rudens līdz 1919. g. 3. janvārim. Pirmie trīs studenti sāka studēt 1868. g. rudenī, taču tikai viens no viņiem augstskolu absolvēja ar nelielu kavēšanos — 1873. gadā. Pirmais absolvents diplomu saņēma 1871. g., viņš sāka studēt 1869. gadā. Tas bija Rīgas tirgotāja dēls Ādolfs Kempfe (*A. Kämpff*, 1850–?), kurš studijas pabeidza paredzētajā laikā — divos studiju gados. Jau 1871. gadā viņš nodibināja savu uzņēmumu, bet 1882. gadā sāka strādāt radnieka F. A. Kempfes krāsns podiņu fabrikā, kuru vadīja šīs pašas nodaļas 1873. g. absolvents Konstantīns Kempfe (*C. Kaempffe*, 1852–1897), arī tirgotāja dēls.¹³ Tolaik krāsns bija vairumā māju, tāpēc arī pirmā absolventa laikabiedrs, kādreizējais students Johans Celms (*J. Zelm*, 1856–1910), kurš studijas sāka 1876. g. un tās nepabeidza, bija viens no īpašniekiem firmā “*Zelm&Boehm*”, kas arī ražoja krāšņu podiņus un citus būvmateriālus.

Starp citu, Rīgas Politehnikuma absolventu vārdi tika publicēti vietējā presē.¹⁴

Absolventu skaits turpmākajos gados pieauga, un kopumā Komercijas nodaļa bija viena no lielākajām absolventu skaita ziņā — to no 1871. līdz 1919. g. absolvēja 1036 vīrieši (sievietes toreizējās Krievijas augstskolās neuzņēma). RPI tikai pēc 1917. g. Februāra revolūcijas, sākot ar septembri, studijas uzsāka pirmās sievietes, tostarp dažas studentes bija arī Komercijas nodaļā, taču sakarā ar augstskolas slēgšanu viņas to nebeidza. Statistika liecina, ka 1879./80. mācību gadā augstskolai bijis tikai viens absolvents Inženieru nodaļā, bet Tirdzniecības nodaļā absolventu nebija (*I. tab.*). Šāda situācija izveidojās sakarā ar 1879. g. novembrī apstiprināto eksāmenu kārtību — tikai pēc sekmīgi

nokārtotiem mutiskajiem pārbaudījumiem tika doti uzdevumi diplomdarbiem. Pirms tam bija cita kārtība — pēc diplomdarba iesniegšanas bija jānokārto vairāki eksāmeni laikā no 1. līdz 15. jūnijam. Tā bija liela slodze studentiem, un daudzi pārbaudījumus nespēja nokārtot. Jaunie noteikumi paredzēja, ka diplomdarbs jāiesniedz līdz 15. decembrim.¹⁵

Diplomdarbu tēmas apstiprināja mācībspēku izveidota komisija, un tēmas bija dažādas. Piemēram, 1891./92. mācību gadā studenti rakstīja diplomdarbus par 11 tēmām¹⁶ (banku attīstība, izgudrojumu un atklājumu patenti, Krievijas dzelzceļu attīstības apskats, dārgmetālu ražošana, vērtspapīru tirdzniecības organizācija Londonas biržā, maizes tirdzniecības attīstība Krievijā u.c.). Daudzas tēmas bija saistītas ar Krievijas un Vācijas ekonomiku, saimniecisko darbību. Izvēli noteica mācību valoda, kā arī tas, ka daļa mācībspēku bija krievi, vācieši vai vācbaltieši. Taču bija arī diplomdarbi, kas nesaistījās ar Eiropu, piemēram, 1896./97. māc. gadā par valūtas svārstībām Indijā, kā arī par problēmu, kas aktuāla arī mūsdienās Latvijā — par pret progresīvo ienākuma nodokli.¹⁷

Ne visi izturēja diplompārbaudījumus, par ko liecina izsniegto diplomu skaits, piemēram, 1891./92. māc. g. diplomus saņēma astoņi, no tiem seši — ar uzslavu.¹⁸ Tikai tie, kuriem atzīmes nebija zemākas par 4 un 5¹⁹, saņēma diplomus ar uzslavu, viņi uz visiem laikiem tika atsvabināti no rekrūšu pienākumiem un no miesas soda, atbrīvoti no galvas naudas, turklāt apgādāti ar beztermiņa pasi. Tas attiecās arī uz ebrejiem, kuriem bija tādas pašas tiesības. Izņēmums gadījās 1879. g., kad Rīgas tirdzniecības valde nedeva atļauju darboties tirdzniecībā kādam ebreju absolventam, kurš nebija vietējais iedzīvotājs. Atteikumu pamatoja šādi: jūdu ticības personai atļauju dotu, ja viņš būtu beidzis kādu universitāti vai Pēterburgas Tehnoloģisko institūtu. Palīdzīgu roku absolventam sniedza gan augstskolas padome, gan arī Rīgas

Politehnikuma kurators, 1880. g. panākot viņa tiesību atzīšanu.²⁰ Jāpiebilst, ka Rīgā studēja daudz poļu un ebreju, jo Rīgas Politehnikumā un vēlāk Rīgas Politehniskajā institūtā nebija noteikta procentu norma (*numerus clausus*) nedz Mozus ticīgo, nedz katoļticīgo studentu uzņemšanai, kā tas tolaik bija citās Krievijas augstākajās mācību iestādēs. Pēc Rīgas Politehnikuma reorganizācijas labākie studenti saņēma 1. šķiras, pārējie — 2. šķiras diplomus. Faktiski visi Rīgas Politehnikuma/Rīgas Politehniskā institūta absolventi neatkarīgi no specialitātes bija inženieri. Pirms diplomdarba bija jākārtoto mutiskais eksāmens specialitātē. Gala pārbaudījumus drīkstēja kārtot tikai vienu reizi un ne ātrāk kā pēc gada. Studentu atbirums bija liels jau studiju laikā, bija arī tādi, kuri studēja visai ilgi. Piemēram, žurnālists un pedagogs Jānis Lejavs studijas iesāka 1904. g., bet 2. šķiras komercijas kandidāta diplomu saņēma vien 1917. gadā. Viņš studēja ar pārtraukumiem, studijas bija jāpārtrauc arī sakarā ar 1905. g. revolūciju, kad institūts uz laiku bija slēgts, un Pirmā pasaules kara laikā.²¹

Absolventu skaits dažādos gados bija visai atšķirīgs (*1. tab.*).

Absolventi bija cēlušies no dažādām toreizējās Krievijas impērijas guberņām, jo Rīgas Politehnikums, vēlāk Rīgas Politehniskais institūts bija ar labu slavu un tā absolventiem bezdarbs nedraudēja. Studēja arī vietējie jaunieši, sākumā maz latviešu, jo ne katra ģimene varēja par studijām samaksāt, kā arī no tagadējās Igaunijas, Lietuvas un Polijas teritorijas. Piemēram, no 14 jaunajiem studentiem Tirdzniecības nodaļas studentiem 1871./72. māc. gadā pieci bija no Rīgas, viens no Baltijas un astoņi no citām Krievijas guberņām.²³ 1892./93. māc. gadā no 144 jaunuzņemtajiem nodaļas studentiem 28 bija rīdzinieki, no Baltijas guberņām — 32, no citām Krievijas guberņām — 77, kā arī septiņi ārzemieki (Krievijas impērijā, arī tagadējās Latvijas teritorijā dzīvojošo ārzemieku dēļi).²⁴

1. tab.

Tirdzniecības/Komercijas nodaļas absolventu skaits (1871–1919)²²

Mācību gads	Absolventu skaits	Mācību gads	Absolventu skaits	Mācību gads	Absolventu skaits
1870/71	1	1887/88	14	1904/05	47
1871/72	3	1888/89	11	1905/06	21
1872/73	5	1889/90	13	1906/07	21
1873/74	6	1890/91	10	1907/08	20
1874/75	4	1891/92	8	1908/09	33
1875/76	9	1892/93	15	1909/10	36
1876/77	11	1893/94	13	1910/11	45
1877/78	19	1894/95	18	1911/12	23
1878/79	13	1895/96	17	1912/13	40
1879/80	-	1896/97	37	1913/14	46
1880/81	13	1897/98	27	1914/15	26
1881/82	15	1898/99	21	1915/16	27
1882/83	20	1899/1900	52	1916/17	20
1883/84	19	1900/01	35	1917/18	26
1884/85	18	1901/02	30	1918/19	3
1885/86	10	1902/03	33	Kopā:	1036
1886/87	13	1903/04	69		

Rodas vēlme uzzināt, cik daudz bija latviešu studentu vai absolventu, taču atbildi uz šo jautājumu grūti sniegt. Reģistrējot studentus, dokumentos tolaik uzrādīja vien studentu reliģisko piederību, un šī statistika ir saglabājusies, sākot ar 1882./83. māc. gadu. Latviešu studenti piederēja gan pie luterāņiem, gan pie katoļiem, baptistiem, pareizticīgajiem, tāpēc par viņu izcelsmi tolaik varēja spriest vien pēc uzvārdiem, kā arī pēc pašu izteikumiem un darbības nacionālās organizācijās. Piemēram, latvieši nodibināja divas studentu korporācijas — “Seloniju” (1880) un “Talaviju” (1900). Par tiem absolventiem, kas pēc Latvijas Republikas nodibināšanas dzīvoja Latvijā, šādas ziņas gan varētu sameklēt, jo

dokumentos, piemēram, pasēs, rakstīja tautību, nevis ticību. Par nodaļas studentiem un absolventiem šāds pētījums nav veikts. Zināms vien, ka kopumā latviešu bija apmēram pieci procenti no studentu kopskaita.²⁵

Absolventu spēks — sagatavotībā un amatu dažādībā

Kaut gan studijas Tirdzniecības/Komercijas nodaļā bija visisākās, studenti 19. gs. 2. pusē un 20. gs. sākumā ieguva zināšanas ne tikai savā specialitātē un varēja atrast darbu un būt noderīgi ļoti dažādās jomās, kuras ne vienmēr bija saistītas ar tirdzniecību, ekonomiku. Nākamie inženieri līdzās ekonomikas un tirdzniecības zinībām,

svešvalodām apguva tirdzniecības, vekseļu un jūras tiesības, prečzinību, ķīmijas tehnoloģiju, fiziku, elementāro mehāniku, mašīnmācību.²⁶ Lai neizbrīna fakts, ka ne visi strādāja atbilstoši iegūtajai kvalifikācijai, jo augstskola dod pamatzināšanas, ceļamaizi iesākumam, pārējais — katra paša ziņā. No 1036 absolventiem desmit Rietumeiropas augstskolās un viens Latvijas Universitātē (J. Kārklīšs) (1 % no absolventu kopskaita) ieguvuši doktora grādu (2. tab.). Teju puse no viņiem Latvijā gan nav strādājuši.

Starp absolventiem ir Latvijas valsts veidotāji un politiķi, kuru vārdi ierakstīti Latvijas vēsturē un, sagaidot Latvijas Republikas simtgadi, ir īpaši godināmi. Viens no tādiem ir latviešu sabiedriskais darbinieks un publicists, Komercijas nodaļas 1904. gada absolvents Vilis Olavs (1867–1917), kurš Latvijas

Republikas proklamēšanu nepiedzīvoja un kura 150. dzimšanas diena šogad tika atzīmēta Rīgas Latviešu biedrībā. Viņš bija viens no Rīgas Politehniskā institūta otrās latviešu studentu korporācijas “Talavija” dibinātājiem (1900) un tās garīgais vadonis.²⁸ Pēc RPI absolvēšanas viņš nodibināja latvisku tirdzniecības skolu sievietēm, kas vēlāk ieguva komercskolas nosaukumu un sekmīgi darbojās, neskatoties uz pārkrievošanas procesiem. Tā pastāvēja līdz 1940. gadam, kad to reorganizēja, jo padomju vara slēdza privātās mācību iestādes. Pirmā pasaules kara laikā V. Olavs kļuva par Latviešu bēgļu Centrālkomitejas priekšsēdētāju un “rūpējās par simtiem tūkstošiem latviešu bēgļu iztiku, saturēšanu Krievijas plašumos, latvietības uzturēšanu, pārstāvību pret varas iestādēm un faktiski kļuva latviešu priekšparlaments,

2. tab.

Komercijas nodaļas absolventi — zinātņu doktori hronoloģiskā secībā²⁷

Nr. p. k.	Vārds, uzvārds, dzīves dati	Nodaļas absolvēšanas gads	Universitāte, kurā ieguvis doktora grādu	Doktora grāda iegūšanas gads
1.	Eižens Panders (1854–1893?)	1877	?	(1881), <i>Dr. phil.</i>
2.	Rihards Meklers (1860–?)	1882	Leipcigas	1886, <i>Dr. phil.</i>
3.	Gustavs Leopolds Sodovskis (1860–1945)	1886	Tībingenes	1895, <i>Dr. sc. pol.</i>
4.	Leons Berkholcs (1878–1938)	1899	Strasburgas	1901, <i>Dr. oec.</i>
5.	Aleksandrs Bursians (1876–?)	1899	Jēnas	1909, <i>Dr. phil.</i>
6.	Fridrihs Munters (1881–1939)	1900	Minhenes?	1921, <i>Dr. phil.</i>
7.	Alfreds Rugals (1879–?)	1901	Bernes	1909, <i>Dr. phil.</i>
8.	Jānis Kārklīšs (1877–1955)	1907	Latvijas	1936, <i>Dr. oec.</i>
9.	Pēteris Hauptmans (1880–?)	1909	Cīrihes	1913, <i>Dr. oec.</i>
10.	Vilhelms Klumbergs (1886–1942)	1910	Cīrihes	1914, <i>Dr. oec. publ.</i>
11.	Arturs Ļūle (1882–1941)	1912	Čikāgas Juridiskā augstskola	1928, <i>Dr. iur.</i>

kur nobrieda 18. novembra idejas”²⁹. Žurnālists Felikss Krusa (1897–1967), kurš ir studējis arī arhitektūru, nosaucis V. Olavu par “Latvijas namdari”, vēlot viņam biogrāfisku apceri.³⁰ Tās otrais izdevums iznācis grāmatu namā “Valters un Rapa” un tā mājaslapā V. Olavs nodēvēts pat latviešu Mozu.³¹ Bet minētā grāmatu nama pirmsākumi saistās ar Jāni Rapu (1885–1941) — latviešu grāmatu izdevēju, Komercijas nodaļas 1911. g. absolventu. Bez tam J. Rapa 20. gs. 20. un 30. gados bija Latvijas Grāmatizdevēju un tirgotāju biedrības priekšsēdētājs, kā arī darbojās studentu korporācijā “Talavija”. Vēl viens talavs un 1911. g. absolvents ir pazīstams kā Latvijas Republikas pirmais ārlietu ministrs un otrais Latvijas Republikas Ministru prezidents — Zigfrīds Anna Meierovics (1887–1925). 1910. g., vēl būdams students, svinot “Talavijas” desmitgadi, viņš kā viens no goda prezidija locekļiem uzaicināja nodziedāt “Dievs, svētī Latviju.”³² Vēlāk šis Baumaņa Kārļa darbs kļuva par Latvijas Republikas valsts himnu. Tās autors nāca no hērnhūtiskās Vidzemes, kur, kopā sanākot, cieņā bija dziedāšana, nevis alkohols. Līdzīgi bija studentu korporācijā “Talavija”, kas augstu novērtēja atturību un ar to atšķīrās no citām studentu korporācijām, kurās šo jauktajumu neizcēla kā vienu no būtiskākajiem.

Viņa Olava iela Rīgā, Mežaparkā, Zigfrīda Annas Meierovica bulvāris Rīgā un prospekts Jūrmalā liecina, ka šo personību devums Latvijai ir būtisks un nav aizmirsts. Viņu laikabiedrs, arī 1911. gada absolvents Oto Nonācs (1880–1942) pazīstams kā skolotājs, žurnālists un sabiedriskais darbinieks. O. Nonācs bija Latviešu Nacionālās padomes dibinātājs (1917). Padome jau pirmajā sesijā pieņēma deklarāciju par autonomas Latvijas valsts izveidošanu. Tās ārlietu nodaļu vadīja Z. A. Meierovics. O. Nonācs piedalījās Latvijas Republikas proklamēšanas aktā 1918. g. 18. novembrī,³³ bija 1. un 2. Saeimas deputāts, sarakstījis vairākas grāmatas. 1939. g. O. Nonāca vadībā iznāca

“Latviešu-Igauņu Biedrības Mēnešraksts”. Viņš darbojās Latviešu-igauņu biedrības valdē un bija arī tās priekšsēdētājs.³⁴ Iespējams, ka cieņa pret kaimiņtautu igauņiem O. Nonācam radās studiju laikā, jo RPI studēja neliels skaits igauņu, tostarp viņa studiju biedri un 1911. g. absolventi: vēlākais Igaunijas prezidents Juhans Kuks (1885–1942) un Igaunijas parlamenta deputāts Johans Sihvers (1882–1942). O. Nonācs, J. Kuks un J. Sihvers gāja bojā izsūtījumā padomju varas represijās.

Ar iepriekšminēto absolventu biogrāfijām sasaucas Jāņa Vesmaņa (1878–1942) dzīve — tikpat traģisks bija viņa mūža noslēgums, bet jaunajā Latvijas Republikā viņš vadīja Starpresoru komisiju rēķinu kārtošanai ar Igauniju, 1920. g. viņam uzticēja vadīt miera sarunas ar Krieviju un 11. augustā viņš Rīgā parakstīja Latvijas–Krievijas miera līgumu.³⁵ Jau 1920. g. septembrī J. Vesmanis kļuva par pirmo Latvijas sūtni Krievijas PFSR, vēlāk strādāja par valdības pārstāvi Latvijas–Igaunijas un Latvijas–Lietuvas norēķināšanās komisijās, kā arī Baltijas valstu un Krievijas ekonomiskajā birojā (1922–1923), bija 1. Saeimas deputāts (1922–1925).

Latvijas satiksmes ministra postenī strādājis Ādolfs Kuršinskis (1882–1933). Latvijas finanšu ministra postenī pabijuši divi absolventi: Ringolds Kalnings (1873–1940) par ministru strādāja divās valdībās (1921–22, 1924)³⁶ un iegājis vēsturē kā taupības pasākumu īstenotājs, nacionālās valūtas — lata — ieviesējs. 1928. g. martā ministra amatu uzticēja Robertam Liepiņam (1890–1978). Lai gan viņš ministra amatā sabija vien līdz novembrim, viņa vadībā tika apstiprināti jauni muitas tarifi, pieņemts likums par valsts aizdevumiem pilsētu būvniecībai. Diemžēl ne visi R. Liepiņa parakstītie dokumenti veicināja Latvijas izaugsmi un labklājību. Vēsturē iegājis “sērkokoņu skandāls”, proti, 1928. g. 7. jūnijā tika parakstīts līgums ar zviedru firmu “Svenska Tändsticks Aktiebolaget” par kopējas akciju sabiedrības

dibināšanu. Kontrahenti aizdeva Latvijai sešus miljonus dolāru, taču pārņēma savā rīcībā visas četras Latvijas sērkokociņu fabrikas un sešas sērkokociņu stiebriņu fabrikas. Latvija apņēma 35 (!) gadu laikā neizsniegt koncesijas jaunu fabriku iekārtošanai minētajās nozarēs. Latvijā ražotie sērkokociņi sekmīgi konkurēja ar ārzemju firmām, bija lētāki un labāki. Noslēgtais līgums Latvijai nebija izdevīgs, tika pat apgalvots, ka notikusi kukuļdošana.³⁷ Līgumu vēl pirms tā pieņemšanas kritizēja LU docents Kārlis Dišlers (1878–1954),³⁸ vēlāk arī Saeimas deputāts, pazīstamais LU ekonomikas profesors Kārlis Balodis (1864–1931). Bijušais finanšu ministrs R. Liepiņš pazīstams arī kā Rīgas pilsētas galva (1936–1940). Tur viņa vietnieki bija nodaļas absolventi Aleksandrs Kacens (1885–1949) un no 1938. gada maija — Arturs Ļūļe (1882–1941).³⁹ A. Ļūļe bija pirmais Latvijas Republikas konsuls (1922–1925) un ģenerālkonsuls (1925–1936) Ņujorkā. Cits absolvents, Paulis Lejiņš, bija Liepājas pilsētas (1918) un visu četru Saeimu loceklis.

Daļa absolventu atrada darbu dažādos, tostarp ģimenes uzņēmumos, vai dibināja tos paši. Tā Alberts Grīnups 20. gs. sākumā Rīgā izveidoja savu alus darītavu. 20. gs. 30. gados Leo Berkholcs vadīja firmu "Leo Berkholcs". Viņam piederēja krogs, kas darbojās ģimenes uzņēmuma — viesnīcas "Bellevue" pagrabā. Aleksandrs Asriancs bija auto-moto piederumu veikala īpašnieks. Latviešiem mazāk pazīstams ir ebreju uzņēmējs Maks Klačko (1863–1926). Būdams students, viņš 1886. g. sāka "uzņēmējdarbību", pasniedzot tirdzniecības zinātņu privātstundas pieaugušajiem. Viņa skolēni pateicības vēstules par iegūtajām zināšanām rakstīja no Bāzeles, Bernes, Prāgas, Rīgas, Vīnes.⁴⁰ 1898. g. viņš atvēra savu stenotipijas skolu un rakstāmmašīnu tirgotavu, ar savu stendu piedalījās Rīgas 700 gadu jubilejas izstādē. 20. gs. sākumā M. Klačko izpelnījās atzinību pasaulē kā izgudrotājs — viņš radīja rakstāmmašīnu, ar kuru varēja rakstīt vairākās valodās, kas

mūsdienu datorizētajā pasaulē ir ikdiena. Toreiz rakstāmmašīnas bija paredzētas vienas vai dažu līdzīgu valodu tekstu rakstīšanai. M. Klačko bija apguvis vairākas valodas, arī starptautisko mākslīgi radīto esperanto. Viņam piederēja patenti arī dažiem citiem izgudrojumiem, kas bija saistīti ar veikalvedību, grāmatvedību un kantoru darbību.⁴¹ 1907. g. izstādē Rostovā viņa izgudrojumi tika novērtēti ar vienu zelta un divām sudraba medaļām, bet 1908. g. pasaules izstādē Briselē viņš ieguva *Grand Prix*. 20. gs. 30. gados nodokļu biroju īpašnieki Rīgā bija Ernsts Kānēls un Augusts Vinters, vēl citi strādāja par grāmatvežiem — Pauls Lazdiņš Slokas cementa fabrikā, Bernhards Tilts — Jelgavas Komerbankā un Latvijas tirdzniecības un rūpniecības bankā Rīgā, Eduards Puriņš — centrālajā sabiedrībā "Konzums" un fabrikā "VEF", Kārlis Zvingevičs — Latvijas amatnieku krājaizdevu kasē, Alberts Grīnups — baznīcas virsvaldē.

19. gs. 70. gados Rīgas Komerbankā strādāja Vilhelms Zeibots, 20. gs. sākumā Fjodors Cukerzucs tika pieņemts darbā par korespondentu Krievijas Āzijas bankā, Ernests Baltāis saistīja savu dzīvi ar Latvijas bankas Daugavpils un Cēsu nodaļām un *Union* banku Rīgā. Latvijas bankas padomes priekšsēdētāji bija R. Kalnings un J. Vesmanis. Latvijas hipotēku bankā strādāja Ā. Kuršinskis. Šādus piemērus varētu minēt vēl daudzus. Tirdzniecības/Komercijas nodaļas absolventiem darbošanās ar naudu un dažādu uzņēmumu pārvaldīšana ir pašsaprotama lieta. Taču ir bijuši arī citi amati, profesijas, kurās veiksmīgi darbojušies diplomētie inženieri.

Ir apzināti ap 120 absolventu, kuri strādājuši dažādās mācību iestādēs. Tas ir aptuveni 12 procenti. Vairāki pirms studijām RPI bija ieguvuši pedagoģisko izglītību — Kārlis Zvingevičs absolvēja Baltijas skolotāju semināru (1894), Jānis Kārklis — Valmieras skolotāju semināru (1897), Oto Nonācs — Valkas skolotāju semināru (1900). Daži pēc

studijām nokārtoja pārbaudījumus un ieguva, piemēram, valodu skolotāja tiesības (Sokrats Novickis, Kārlis Aleksandrs Skuje u. c.), Jānis Miķelsons 1913. g. nokārtoja pārbaudījumu Krievijas Tirdzniecības un rūpniecības ministrijas mācību nodaļā, iegūstot speciālpriekšmetu skolotāja tiesības visās komercmācību iestādēs.⁴² Daži skolotāji mācīja visai atšķirīgus un ar tirdzniecību maz saistītus mācību priekšmetus. Piemēram, Felikss Martens līdzās tirdzniecības priekšmetiem skolēniem mācījis dziedāšanu, matemātiku, vācu valodu, vingrošanu, zīmēšanu un arī viņa darbavietas bijušas dažādās vietās — Jelgavā, Rīgā, Lubānā.⁴³ Latvijā pedagoģisko darbu strādājuši vairāki desmiti nodaļas absolventu. Viņu pedagoģiskā darbība ir bijusi gan visai īsu brīdi (Z. A. Meierovics, J. Vesmanis u. c.), gan tam veltīts viss darba mūžs (J. Spera, J. Stiprais u. c.).

Starp absolventiem ir augstskolu pedagogi — Vilhelms Zeibots strādāja Rīgas Politehnikumā par lektoru grāmatvedībā (1876–1881), Ivans Labutins bija Ķīmijas izmēģinājumu stacijas asistents (1878–1879), Ernsts Birkhāns 1900. g. kļuva par docentu tirdzniecības zinātnēs, vēlāk LU par profesoru un 1932. g. viņam tika piešķirts LU goda doktora grāds ekonomikā. Turklāt pedagoģiskais darbs netraucēja viņam tirgotāju aprindās piedalīties ar priekšlasījumiem un sniegt ierosinājumus. E. Birkhāns bijis arī direktors rīkotājs Tirdzniecības-rūpniecības bankā un Saeimas deputāts.⁴⁴ Viņš kopā ar absolventiem Frīdrihu Brēdermani, Robertu Baltgaili, Jāni Kārkliņu piedalījās LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes organizēšanā. E. Birkhāns kā Krievijas Tautas apgaismošanas ministrijas stipendiāts bija studējis Rietumeiropā — klausījies lekcijas Leipcīgas Universitātē un Leipcīgas Tirdzniecības augstskolā, iepazīties ar tirdzniecības institūtu darbību Antverpenē, Parīzē, Prāgā, Venēcijā, Vīnē, Ženēvā, jo viņam tika dots uzdevums — iepazīties ar augstāko komercizglītību dažādās valstīs,⁴⁵ lai varētu to piere-

dzi izmantot toreizejā Krievijā, arī Rīgā. Daži no absolventiem darbojās RPI reorganizācijas komitejā, kas veidoja Latvijas Augstskolu (no 1923. g. — LU) — Roberts Baltgailis, Frīdrihs Brēdermanis, Antons Launags.⁴⁶ LU līdzās E. Birkhānam pie banku politikas un tirdzniecības rēķināšanas katedrām strādāja docents, vēlāk ārkārtas profesors, prorektors Vilis Vītols, par lektoriem — Leopolds Bernšteins, Emīls Krieviņš, Pauls Lazdiņš, Jānis Stiprais, Arturs Šprings, par instruktoru grāmatvedībā — Bernhards Tilts. Latvijas Tautas universitātē pedagogu sarakstos rodami Jūlija Baltiņa un A. Špringa vārdi.

Herdera institūtā Rīgā (1921–1939), kas bija privāta mācību iestāde un augstskolas tiesības ieguva 1927. g., par mācībspēku rūpniecības politikā, Amerikas tautsaimniecības lietās, banku un biržu lietās, kā arī par rektoru (1921 (1927) –1939) strādāja Vilhelms Klumbergs.⁴⁷

Vairāku inženieru mūžs saistīts ar komercskolām — Ādolfs Kuršinskis bija direktors Liepājas komercskolā pirms Pirmā pasaules kara, pēc Latvijas Republikas nodibināšanas Liepājā bija Valsts komercskola, kurā par inspektoru un direktoru strādāja Augusts Šneiders, bet par skolotāju — Jānis Sleikšs. Tukuma pilsētas komercskolu vadīja J. Stiprais, ar Ventpils komercskolu saistīts Jura Frīdriha Grīnvalda mūžs. Mironova komercskolas Rīgā skolotāju sarakstos rodams J. Vesmaņa vārds, Kuldīgas komercskolā mācījis Folrāds Alberts Stepe, A. Saharova vīriešu komercskolā Daugavpilī — Aleksandrs Asrijancs (arī Asriancs), Rīgas Valsts komercskolā — Ernests Baltais. V. Olava komercskolā Rīgā pedagoģisko darbu strādājuši Ernests Birkhāns, Aleksandrs Blūmentāls, Z. A. Meierovics, Jēkabs Šteinbriks u. c., bet tās direktors bijis J. Stiprais (1934–1935).⁴⁸ Liepājas Valsts tehnikumā par skolotājiem bija Eduards Kreicmanis un Juris Role, par inspektoru — Augusts Šneiders.⁴⁹ Jēkabs Bernsons Rīgas Valsts tehnikuma audzēkņiem mācīja vācu valodu un grāmatvedību.

Rīgas jūrskolā par skolotājiem strādājuši Gustavs Bīncis, Ēriks Breikšs, Felikss Martens, bet ebreju pedagoģiskajos kursos lektors bija Žanno Bergmanis.

Savu privātskolu Rīgā dibināja un uzturēja Gustavs Bīncis, kurš pēc RPI absolvēšanas (1906) nokārtoja eksāmenu franču valodā pie Dižonas universitātes Francijā (1913), iegūdam tiesības mācīt franču valodu. Turklāt viņš ieguva mājskolotāja (1913) un vācu valodas skolotāja tiesības (1915). Ieguvis pieredzi darbā ar skolēniem, G. Bīncis 1915. g. nodibināja privātu zēnu krievu pamatskolu un vidusskolu, kas darbojās līdz 1925. g., pēc tam viņš mainīja skolas nosaukumu, jo tā bija paredzēta ebreju tautības bērniem un pastāvēja līdz 1928. gadam. G. Bīncis bija vācbaltietis un vairākus gadus savu spēku veltīja Rīgas vācu skolām, bet 1939. g. repatriējās uz Vāciju.⁵⁰ Kāds cits vācbaltietis — Gustavs Leopolds Sodovskis nodibināja privātos Frēbeļa kursus (1927) ar krievu mācību valodu, kuros tika gatavoti darbinieki bērnudārziem.⁵¹

Tirdzniecības zinātņu speciālisti bija direktori vidusskolās un ģimnāzijās — Jānis Stiprais Valkas vidusskolā (1918–1920) un 1. Rīgas pilsētas vidusskolā/ģimnāzijā (1922–1934), Ernests Nagobads — Rīgas pilsētas 2. ģimnāzijā (1930–1944).

Divdesmitā gadsimta sākumā pilsētās tika dibinātas tirdzniecības skolas. Pirmā šāda latviešu mācību iestāde tagadējās Latvijas teritorijā bija Jēkabpils pilsētas tirdzniecības skola (1904), kuras skolotājs (1908–1909) un inspektors (1909–1917) bija J. Kārklīšs, vēlākais LU profesors. Turpat par skolotāju strādāja bijušais “politehniķis” Bernhards Kalniņš, kurš ir bijis arī inspektors Bauskas tirdzniecības skolā. J. Ošiņa tirdzniecības skolā Daugavpilī skolotājs bija A. Asrijancs, ar Alkšņa privāto tirdzniecības skolu un Valmieras izglītības biedrības tirdzniecības skolu saistīta Pēteru Ruņģa, bet ar Rīgas pilsētas tirdzniecības skolu — Nikolaja Zablocka pedagoģiskā darbība. Vienā rakstā visas skolas,

protams, uzskaitīt nav iespējams, tāpat arī skolotājus...

Absolventu pedagoģiskā darbība saistījās arī ar mācību grāmatu sastādīšanu. To ir daudz un ne vienam vien absolventam — vairākas. Lai minam vien dažas: K. Zvingeviča “Pamatmācības tautsaimniecībā” (1907); J. Stiprā “Tirdzniecības un rūpniecības veikalvedība: komercskolas kurss” (1936), “Tirdzniecības vēstulju metodika” (1937); A. Šneidera “Īsa politiskās ekonomijas vēsture” (1932); E. Birkhāna “Tautsaimniecības politika” trīs sējumos (1936, 1939, 1940); E. Kreicmaņa “Vispārējā saimniecības ģeogrāfija” divos sējumos (1931–1932); V. Vītola “Tirdznieciskie rēķini” (1928); G. L. Sodovska “*Höhere kommerzielle Bildung*”(Augstākā komercizglītība, 1911) u.c. Savukārt Jānis Sleikšs 1935. g. kļuva par Izglītības ministrijas mācību līdzekļu nodaļas vadītāju.⁵² Vēl citi absolventi darbojušies žurnālistikā, bijuši tulkotāji.

Finanšu ministrijas žurnālā “Economists” (1920–1940) publicēts ne viens vien raksts tautsaimniecībā un tā pirmais atbildīgais redaktors bija V. Vītols, RPI 1907. g. absolvents, pēc tam, 1911. g. — absolvents J. Rapa.⁵³ Ilgus gadus tas bija vienīgais tautsaimniecības žurnāls Latvijā, taču latviešu vēsturnieks Edgars Dunsdorfs skarbi izteicies, ka ne vienmēr tur esot tikuši publicēti tautsaimniecībai veltīti raksti.⁵⁴ Kritika skar laiku, kad žurnāla atbildīgais redaktors bija Jānis Bokalders — Maskavas Komercinstitūta absolvents, kurš studijas RPI pārtrauca 1905. gada revolūcijas laikā.

Līdzās kritikai, kas galu galā liek katram pārdomāt savu veikumu un cenšas kaut ko uzlabot, Komercijas (Tirdzniecības) nodaļas absolventi ir daudzkārt sumināti. Latvijas Republikas augstāko militāro apbalvojumu starpkaru laikā saņēma jau vairākkārt pieminētais Z. A. Meierovics. Par nopelniem Tēvijas labā ar Triju Zvaigžņu ordeni apbalvoti skolotājs, žurnālists, tautsaimnieks Jānis Stiprais (1926), Ernests Nagobads (1933), grāmatu

izdevējs J. Rapa (1927), skolotāji Jānis Spe-
ra (1932), Augusts Šneiders (1930), Niko-
lajs Zablockis (1932), E. Nagobads (1933),
tautsaimnieki un pedagogi, Latvijas Centrālās
padomes memoranda (1944) parakstītāji
J. Kārklīšs un V. Vitols. Apbalvošanai V. Vitolu
izvirzīja Finanšu ministrija, jo viņš strādāja ar
finanšu lietām, pateicoties viņam, ir izdevies
apturēt rubļa vērtības krišanu, daudz darīja
budžeta sabalansēšanā un līdzekļu radīšanā
valsts kasei. Turklāt V. Vitols bija piedalījies
Latvijas Brīvības cīņās, bermontiādes laikā
sargājis Rīgas tiltus.⁵⁵

Daudzi absolventi strādāja ārpus taga-
dējās Latvijas teritorijas un arī viņu amati
bijuši visdažādākie, tāpēc varam droši teikt,
ka kādreizējie Rīgas studenti veicinājuši arī
Igaunijas, Krievijas, Lietuvas, Polijas, Aizkau-
kāza, nedaudz arī Vācijas ekonomisko attī-
stību. Pēc augstskolas viņiem sākās nemitīgs
pašmācības un sevis pilnveidošanas process
un mūžizglītība, rezultātā kļūstot par labiem
speciālistiem ļoti atšķirīgās jomās.

Komercijas (Tirdzniecības) nodaļas darbī-
bai ir turpinājums — vispirms tas bija Lat-
vijas Universitātē (līdz 1923. g. — Latvijas
Augstskolā), kur tika turpinātas kādreizējā
tālu pasaulē pazīstamā RPI tradīcijas. Jaun-
dibinātajā augstskolā strādāja liela daļa pir-
mās augstskolas mācībspēku un absolventu.
Atšķirībā no citām RPI tehniskajām noda-
ļām, kuras faktiski turpināja darbu tikai ar
citu izkārtņi. Komercijas nodaļas pēctecība
nebija tik krasi izteikta. Mainījās pat nosau-
kums — ja citas nodaļas kā LU fakultātes
saglabāja savus agrākos nosaukumus, tad
Komercijas nodaļa nebija to skaitā. Tika vei-
dota Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fa-
kultāte, kurā strādāja arī daži “politehniķi”.
Kad teju pēc 40 gadiem, 1958. gadā, atkal
tika atjaunots Rīgas Politehniskais institūts,
speciālistus tautsaimniecībā turpināja gata-
vot LU, kuras nosaukums padomju laikā bija
Latvijas Valsts universitāte. 1966. g., gandrīz
simt gadus pēc pirmo ekonomistu ar augstā-
ko izglītību sagatavošanas sākuma, pirmajā

Baltijas un Latvijas tehniskajā augstskolā —
RPI — atkal sāka gatavot inženierus ekono-
mikā.

Atskatoties uz paveikto, veismēm un
kļūmēm, jāsecina, ka Rīgas Politehniku-
ma/Rīgas Politehniskā institūta Komercijas
(Tirdzniecības) nodaļas 19. gs. otrās puses
un 20. gs. sākuma absolventi pildījuši savus
pienākumus dažādos amatos un viņiem bijusi
liela loma Latvijas banku darbībā, ekono-
mikā, pedagogijā, politikā, rūpniecībā, tirdznie-
cībā un pat izdevējdarbībā. Tautai un valstij
nozīmīgas personības absolventu vidū roda-
mas teju katrā mācību gadā.

Vienpadsmit absolventi ieguva doktora
grādu, tostarp LU profesors J. Kārklīšs un
Herdera institūta Rīgā profesors un rektors
V. Klumbers. Absolventi darbojās ne tikai
Latvijā, daļa no tiem, kuri starparu laikā šeit
dzīvoja, bija strādājuši dažādās Krievijas pilsē-
tās un iestādēs. Ir tādi absolventi, kuri pildīja
daudzus un ļoti atšķirīgus amatus, piemēram,
J. Vesmanis bija skolotājs, grāmatvedis, Lat-
vijas sūtnis Krievijā, viens no Latvijas–Kriev-
ijas miera līguma 1920. g. sagatavotājiem un
parakstītājiem. Tautsaimniecībai kā vienai no
universālām zinātnēm bija nepieciešami labi
sagatavoti speciālisti, kurus no 1868. g. gata-
voja Rīgas Politehnikumā, vēlāk, no 1896. g.,
Rīgas Politehniskajā institūtā. Komercijas
(Tirdzniecības) nodaļas darbības turpinājums
bija un ir gan Latvijas Universitātē, gan Rīgas
Tehniskajā universitātē, kuras pirmsākumi
meklējami Rīgas Politehnikumā/Rīgas Poli-
tehniskajā institūtā. 2018. g. varēsim atzīmēt
150 gadu jubileju augstākajai izglītībai ekono-
mikā, dēvētai arī par tautsaimniecību.

Avoti un piezīmes

- ¹ *Festschrift zum fünfzigjährigen Jubiläum des Rigaschen polytechnischen Instituts, 1862–1912*. Rīga: Häcker, 1912. S. V–VII.
- ² Stradiņš J. *Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā*. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2009. 22. lpp.

- 3 *Zweiter Rechenschaftsbericht des Verwaltungsraths der polytechnischen Schule zu Riga*. Riga: Hächer, 1863. S. 2–3, 7.
- 4 *Programm der polytechnischen Schule zu Riga für das Studienjahr 1872/73*. Riga: Livländische Gouvernements-Typographie. Riga: 1872, S. 18–26; *Programm der polytechnischen Schule zu Riga für das Studienjahr 1890/91*. Riga: Müller, 1890. S. 22–28.
- 5 Latvijas Nacionālā arhīva Valsts vēstures arhīvs (LVVA) 7175. f., 1. apr., 183. l., 1.–4. lp.
- 6 *Neunter Rechenschaftsbericht des Verwaltungsraths der polytechnischen Schule zu Riga*. Riga: Livl. Gouvernements-Typographie, 1870, S. 7.
- 7 *Katalog der Bibliothek der Polytechnischen Schule zu Riga*. Riga: Häcker, 1895. S. 664–665, 722.
- 8 Dekāna amatu Rīgas Politehnikumā ieviesa 1869. gadā.
- 9 Bergmann E. Die handelswissenschaftliche Abteilung der Baltischen Technischen Hochschule. *Rigaer Akademische Blätter*, 1918, Nr. 2, S. 21.
- 10 Stradiņš J. *Ekonomikas izglītības pirmsākums Latvijā. Ekonomikas augstākā izglītība laukiem*. Jelgava: LLU, 2003. 28. lpp.
- 11 *Programm der polytechnischen Schule zu Riga für das Studienjahr 1872/73*. Riga: Livl. Gouvernements-Typographie, 1872, S. 25, 26; *Programm der polytechnischen Schule zu Riga für das Studienjahr 1890/91*. Riga: Müller, 1890. S. 32–35.
- 12 Briedis J. (atb. red.). *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. 2. daļa*. Rīga: RTU, 2004. 222. lpp.
- 13 *Album Academicum Rizhskovo politehnicheskavo instituta*. Riga: Jonck i Poliewskij, 1912. S. 15, 18.
- 14 Inland. *Rigasche Zeitung*. 1871, Nr. 245, S. 2.
- 15 *Neunzehnter Rechenschaftsbericht des Verwaltungsraths der polytechnischen Schule zu Riga*. Riga: Müller, 1880. S. 16.
- 16 Тридцать первый и тридцать второй отчеты Совета Рижскаго Политехническаго училища за 1891/92 и 1892/93 учебные годы. Рига Мюллер, 1894. С. 14.
- 17 *Rigasches Polytechnisches Institut. Handelsabteilung. Verzeichniss von den Studierenden 1892-1901 eingereichten Dissertationen*. Riga: Häcker, 1901, S. 4–5.
- 18 Тридцать первый и тридцать второй отчеты Совета Рижскаго Политехническаго училища за 1891/92 и 1892/93 учебные годы. Рига: Мюллер, 1894. С. 9.
- 19 Zināšanas tolaik novērtēja piecu ballu sistēmā un 5 bija augstākā, labākā atzīme.
- 20 *Festschrift der Polytechnischen Schule zu Riga zur Feier ihres XXV jährigen Bestehens*. Riga: Müller, 1887. S. 102–103.
- 21 LVVA 7175. f., 1. apr., 1907. l., 169. lp.
- 22 *Rīgas Politehnikums, 1862.–1919. g. Album Academicum (1912.–1919. g.)*. Rīga: LU Studentu grāmatnīcas izdevums, 1938, 310.–311. lpp.
- 23 *Elfter Rechenschaftsbericht des Verwaltungsraths der polytechnischen Schule zu Riga*. Riga: Livl. Gouvernements-Typographie, 1872, S. 6.
- 24 *Tridcat pervij i tridcat vtoroj otczeti Sove-ta Rizhskavo Politehnicheskavo uchilis-hha za 1891/92 i 1892/93 uchebnije godi*. Riga: Mjuller, 1894. С. 7.
- 25 Briedis J. (atb. red.). *Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā. 1. daļa*. Rīga: RTU, 2002. 56. lpp.
- 26 *Programm des Polytechnicums zu Riga nebst Vorbereitungsschule für das Studienjahr 1872. 73*, S. 25–26.
- 27 *Album Academicum* Рижскаго политехническаго института. Рига: Юнк и Полиевский, 1912, с. 32, 80, 109, 329, 352, 362, 386, 504, 558, 575, 601;

- RTU Inženierzinātņu vēstures pētniecības centra dati.
- ²⁸ *Talavija, 1900–1925*. Rīga: Valters un Rapa, 1928, XIV, XL lpp.
- ²⁹ <https://www.valtersunrapa.lv/.../latvijas-namdaris-vilis-olavs.6172> [skatīts 07.05.2017]
- ³⁰ Krusa F. *Latvijas namdaris Vilis Olavs: tautas sardzē baltās un nebaltās dienās: biogrāfiska apcere*. Rīga: Valters un Rapa, [2001]. 158 lpp.
- ³¹ <https://www.valtersunrapa.lv/.../latvijas-namdaris-vilis-olavs.6172> [skatīts 07.05.2017]
- ³² *Talavija, 1900–1925*. Rīga: Valters un Rapa, 1928, XXVI. 95.–97. lpp.
- ³³ Nonācs O., Šreiners V. *Pēc 18. novembra: Tautas Padomes locekļu memuari*. Rīga: Valters un Rapa, 1933. 178 lpp.
- ³⁴ LVVA 3724. f., 1. apr., 4774. l., 10. lpp.
- ³⁵ Lācis V. *Latviešu zemes un tautas vēsture*. 1. sēj. Rīga: ASF Saules koks: Vieda [izplat.], 2001. 257. lpp.
- ³⁶ *Talavija, 1900–1925*. Rīga: Valters un Rapa, 1928. 59. lpp.
- ³⁷ Os. Spičku sindikats un kukuļošanas prāva. *Vēstnesis*, 1928, Nr. 57. 3. lpp.
- ³⁸ Dišlers K. Mūsu sērkokciņu rūpniecība un zviedru sindikata tieksmes. *Jaunākās Ziņas*, 1928, Nr. 123. 1. lpp.
- ³⁹ Artūrs Lūļe — Rīgas pilsētas galvas biedrs. *Latvijas Kareivis*. 1938, Nr. 97, 2. lpp.
- ⁴⁰ Klaczko M. *Tirdzniecības zinātņu privātskolas pieaugušiem, dib. 1886*. Rīga: [1901?]. 6.–7. lpp.
- ⁴¹ *Album Academicum Rizhskavo politehničeskavo instituta*. Rīga: Jonck i Poliewskij, 1912. C. 137
- ⁴² *Talavija, 1900–1925*. Rīga: Valters un Rapa, 1928, 54. lpp.
- ⁴³ LVVA 1632. f., 1. apr., 13651.l., 3.–16. lpp.
- ⁴⁴ *Rīgas Politehnikums, 1862.–1919. g. Album Academicum (1912.–1919. g.)*. Rīga: LU Studentu grāmatnīcas izdevums, 1938, 293. lpp
- ⁴⁵ *Latvijas Universitāte, 1919–1929*. Rīga: LU, 1929, 548.–549. lpp.
- ⁴⁶ Dunsdorfs E. Patiesība un mīti par Latvijas Universitāti. *Akadēmiskā Dzīve*. 1959, Nr. 2, 17. lpp.
- ⁴⁷ LVVA 3267. f., 1. apr., 322. l.; Wachsmuth W. *Das Herderinstitut zu Riga. 800 Jahre — unser gemeinsames Riga*. Lüneburg: Carl-Schirren-Gesellschaft, 2001. S. 134.
- ⁴⁸ LVVA 1632. f., 1. apr., 893., 20212., 21215. l.
- ⁴⁹ LVVA 1303. f., 2. apr., 27.l., 178. lpp.
- ⁵⁰ LVVA 1632. f., 1. apr., 2358. l., 2.–23. lpp.
- ⁵¹ LVVA 6845.f., 2. apr., 126. l., 69. lpp.
- ⁵² LVVA 1303. f., 2. apr., 32. l., 5. lpp.
- ⁵³ “Economista” 15 gadu pastāvēšana. *Valdības Vēstnesis*. 1935, Nr. 62, 8. lpp.
- ⁵⁴ Dunsdorfs E. Patiesība un mīti par Latvijas Universitāti. *Akadēmiskā Dzīve*. 1959, Nr. 2, 17. lpp.
- ⁵⁵ LVVA 1303. f., 2. apr., 24. l. 464.–465. lpp.

Par autorēm

Dr. paed. Alīda Zigmunde ir Rīgas Tehniskās universitātes Inženierpedagoģijas un psiholoģijas katedras asociētā profesore un Vēstures pētniecības un zinātnisko publikāciju nodaļas vadītāja. A. Zigmundei ir Latvijas Zinātnes padomes eksperta tiesības pedagoģijā. Pētījumu virzieni: augstskolu, pedagoģijas, inženierzinātņu vēsture, zinātnisku publikāciju un grāmatu angļu, krievu, latviešu un vācu valodā autore un līdzautore.

Dr. oec. Dzintra Atstāja ir Banku augstskolas Uzņēmējdarbības un biznesa informātikas katedras profesore, vadošā pētniece un Ilgtspējas un efektivitātes laboratorijas vadītāja. Dz. Atstājai ir Latvijas Zinātnes padomes eksperta tiesības ekonomikā un vadībzinātnē. Pētījumu virzieni: Latvijas tautsaimniecības vēsture, ilgtspējas dizains, videi draudzīga uzņēmējdarbība. Vairāk kā 25 gadu pieredze uzņēmējdarbības konsultācijās, zinātnisku publikāciju autore un līdzautore.

About the Authors

Alīda Zigmunde is Associate Professor at the Department of Engineering Pedagogy and Psychology, Doctor of Pedagogy. A. Zigmunde is Expert in the pedagogy at the Latvian Council of Science. She specializes in history of universities, pedagogy, engineering sciences. She is an author and coauthor of research articles and books published in English, Russian, Latvian and German.

Dzintra Atstāja is a Professor at the Department of Entrepreneurship and IT and head of the Laboratory of Sustainability, Efficiency and Effectiveness, and the Leading Researcher at BA School of Business and Finance (Latvia), Doctor of Social Sciences in Economics, and Scientific expert in Economics and Management Sciences at the Latvian Council of Science.

She specialises in: the history of the Latvia economy, the design on sustainability, environmentally friendly entrepreneurship. She has more than 25 years of experience in business consulting and is an author of research articles and books published nationally and internationally.

THE DEPARTMENT OF COMMERCE (TRADE) AT THE RIGA POLYTECHNIC/RIGA POLYTECHNIC INSTITUTE (1868–1919) AND THE CONTRIBUTION OF ITS ALUMNI TO LATVIA

Alīda Zigmunde

Alida.Zigmunde@rtu.lv

Dzintra Atstāja

Dzintra.atstaja@gmail.com

Summary

Keywords: *higher education in commerce, Riga Polytechnic Institute*

National economy as any other sector needs good specialists. In 1868, the Department of Trade at the Riga Polytechnic was founded which became in 1896 the Department of Commerce at the Riga Polytechnic Institute (RPI). This department which has its roots in the Riga Polytechnic of 1868 has survived the transformation of the RPI into the University of Latvia in 1919, the revival of the RPI in 1958 and its transformation into the Riga Technical University (RTU) in 1990. In 2018, we will celebrate 150 years of higher education in economy and national economy. The successes of the Department of Commerce are reflected in the work of its alumni and the positions which they acquired based on the education they obtained in Riga.

In almost 50 years (1871–1919), 1036 students have finished their studies at the Department of Commerce. In the second half of the 19th century, they played an important role in the economy, the banks, in industry, in politics and the commerce of Latvia. They were present in pedagogy, in literature and wrote textbooks.

Among the alumni of almost every year you can find personalities who were important for the People and the State of Latvia. Among them we have the ministers Ringolds Kalnings, Ādolfs Kuršinskis, Roberts Liepiņš, Zigfrīds Anna Meierovics, the editor Jānis Rapa, the president of Estonia (1922–1923) Juhan Kukk, the professors of the Latvian University Jānis Kārklīņš and Vilis Vitols, teachers, inspectors, and directors of different commerce schools, professional schools and high schools (Gymnasien) in Latvia. Some founded private schools. The civil servant and publicist Vilis Olavs founded a commerce school. The teacher Gustav Bienz founded primary schools and secondary schools. Gustav Leopold Sodoffsky founded Fröbel courses. Others worked in private enterprises or founded private enterprises.

Eleven of the alumni prepared and defended a doctoral degree, among them the professor at the University of Latvia Jānis Kārklīņš and the professor and rector of the Herder Institute Wilhelm Klumberg. The alumni did not only work in Latvia but also abroad but the aim of this article is to take notice of those who worked in Latvia and for the State of Latvia.